

תרבות של מבנים ותרבות של אנשים

1.

אני לא הראשון שמציע את ההבחנה בין תרבות מבוססת אנשים לתרבות מבוססת מבנים. ובין אם היא אכן מעוגנת היסטורית בתולדות האנושות או שהיא רק הפשטה ומטפורה, היא עוזרת לי להבין למה אני מייחל.

על פי הדימוי הזה **ערי המדינה** הראשונות חוללו מהפכה מהותית באופן בו התארגנו אנשים. עד אז החברות השונות היו התגלמות של מארג הקשרים בין יחידים וקבוצות, ביטוי לתנועתם החופשית והתקשורת ביניהם (זה היה נכון לגבי חברות של ציידים לקטים וגם לגבי ההתיישבות החקלאית) – ואז נולדה העיר.

העיר חוללה מפנה עקרוני באופן בו אנשים למדו לראות את עצמם ואת התארגנותם. מערכת היחסים המעוגנת בתנועה הספונטנית-מסורתית מעורסלת במקצב החיים הקהילתי, המחובר לסביבה, הוחלפה במערכת יחסים מבוססת **חוק וצורה**. זה היה אירוע יוצא דופן, קפיצה תודעתית, שתרמו לה נסיבות שונות, והיא ביטאה את ההתמודדות עם המשימה העצומה של קיום יישוב בן כמה עשרות אלפי תושבים.

2.

וכל השאר הוא היסטוריה.

כלומר, כל ההיסטוריה שאנו מכירים, ההיסטוריה של מלכים ומלחמות, של אימפריות שקמו ונפלו, אבל גם של הכתב, המתמטיקה, הכסף, ניהול הזמן, ושאר טכנולוגיות – היא ההיסטוריה של התרבות העירונית, שלצורך קיומה גם היה צריך לחנוך ולאלף סוג מסוים של אנשים ויחסים בין אנשים.

אנחנו, בני התרבות המודרנית, הננו הצאצאים של המפנה הזה ופרי החינוך שלו.

או בניסוח אחר: הזרע של התרבות המודרנית הוא אותן ערי מדינה שהופיעו לפני כשמונת אלפים שנה, ולא הקהילות האורגניות יותר, שהמשיכו להתקיים לצד התרבות של ערי המדינה.

3.

אלה שתי אסטרטגיות קיום שלא פעם מתנגשות זו בזו בזירה הציבורית אבל גם בתוכנו, כיוון שאף על פי שהננו ילדי התרבות העירונית, אנחנו נושאים בתוכנו גם את המורשת האחרת.

כשאני אומר שאני מייחל לתרבות חדשה ששורשיה מעוגנים בתרבות האורגנית, אינני מתכוון בזה שאני רוצה לחזור לאחור, אלא שכשם שערי המדינה יצרו את הפרקטיקות שלהן כצו השעה בניסיון להתמודד עם המשימה החדשה של ארגון עיר גדולה, כך הנסיבות של העולם המודרני מזמינות להמשיך הלאה. מה שהיה קשה לדמינו עד לפני כמה עשרות שנים, נראה אפשרי ונחוץ לאור ההבשלה של תובנות רבות, התעצמותן של הבעיות שייצרה התרבות העירונית, תחושת אי נחת ההולכת וגדלה, והופעת טכנולוגיות תומכות ביזוריות.

4.

אני חושב שלאורך כל ההיסטוריה התקווה לתרבות מבוססת אנשים, מעולם לא פסה, ובאה לידי ביטוי בצורה של תנועות תרבותיות שהגיחו בתקופות שונות. אני מאגדן תחת השם **"הזרם הפואטי"**.

ועם זאת, רבות מתנועות אלו תרגמו את שאיפותיהן למושגים הלקוחים מן התרבות של ערי המדינה, ונבלעו מחדש על ידי התרבות המבנית. מושגים כמו "דמוקרטיה", "שוויון", "אחווה", "חירות", ביקשו במקור לבטא את הרוח האחרת הזו, אבל בסופו של יום נשארו לכודים בתודעה העירונית-היררכית, אם במחשבה ואם במעשה.

אני רוצה להזכיר לנו את השורש של **מעגל הבוגרים**:

חירות איננה מצב חברתי – הגדרתו של אדם שכביכול קיבל את סל הזכויות שלו מן המדינה – חירות היא מצב קיומי-רוחני המבטא את עמידתו של האדם כנוכח ובר-שיח. זה ההבדל בין התייחסות לאדם כ**משהו** (פרט בתוך חברה, ישות פוליטית), לבין התייחסות אליו כ**מישהו** (יחיד בר-פנייה). העובדה שאנו חוברים ביחד לא אמורה לטשטש את העובדה הקיומית הזו, ולמסך את ערנותנו.

זו איננה רק הצהרה על התרבות שאני מייחל לה, אלא במובן עמוק, תיאור המצב האנושי:

אנחנו תמיד אנשים בקרב אנשים.

לא אזרחים של מדינה, או בני עדה או מעמד או סטטוס חברתי כזה או אחר. ברור, יש לנו גם את כל הממדים הללו הקשורים למורשתנו ולנסיבות גורלנו, אבל במרכז כל זה נמצאת **ההוויה**. אינני מתכוון לנפש כפי שמתוארת על ידי הפסיכולוגיה, וזכתה לעדנה בעידן המודרני. זו האחרונה נוטה להיות המבוא ליחסי מטפל-מטופל ומבשלת תודעה פסיבית וילדותית בהתאם. אני מתכוון להתייבבות הקיומית-מוסרית של האדם, ולשותפות הבוגרת שאנו יכולים לחתור אליה כשאנו מכירים בייחודיות החד פעמיות של קיומנו. ההוויה איננה משהו, קניין צרכני, תוכנית לביצוע, מטרה. ההוויה היא הריק הנובע שסביבו חג העולם.

המילה "מדינה" באה משורש **דין**.

ואכן, יש פן מרכזי של ההתארגנות האנושית המשתקף בספר חוקיה של המדינה. גם למדינה הרשתית דיאלוגית יש ספר "חוקים" משלה, אבל מעמדו של ספר החוקים הוא אחר, כנגזר מן המוקד התרבותי האחר ומעצם היחס הרענן אל ה"חוק". בשונה מן החוק שהוא צורה הכפויה עלינו, המושג **הסכמה** מגלם את החוכמה הנובעת באינטראקציה בין אנשים. ה"הסכמה" באה להדגש את זיקתנו החירותית אליה, ותמיד מעודדת אותנו לפעול על פי צו מצפוננו.

אוסף ההסכמות במקרה של מדינה רשתית דיאלוגית, איננו ספר **הדינים של המבנה** המגדיר את צורת המבנה ואת דרכי התנועה של האנשים בתוכו, אלא ניסוח חי ומתעדכן של **מעגל ההסכמות**, של אנשים שבחרו להתכנס לשותפות אחת.